

100 ROKOV OD VZNIKU SLOVENSKEJ LIGY V STROPKOVE

Michal FALAT

Ustanovujúce zhromaždenie Slovenskej ligy na Slovensku sa konalo 22. októbra 1920 v Bratislave v priestoroch bývalého župného domu. Predsedom ustanovujúceho zhromaždenia a zároveň čestným predsedom Slovenskej ligy na Slovensku sa stal vtedajší minister s plnou mocou pre správu Slovenska Vavro Šrobár. Za riadneho predsedu organizácie bol zvolený Metod Matej Bella, župan bratislavskej

Reštaurácia Andrejko. Sídlo 92. zboru Slovenskej ligy v Stropkove

župy. Niekoľko dní po ustanovujúcom zhromaždení začali sa organizovať prvé miestne zbory. Späťosť Slovenskej ligy na Slovensku s jej sesterskou organizáciou v Spojených štátoch amerických bola vyjadrená v stanovách spolku, kde sa jasne uvádzalo, že jedným z cieľov spolku bolo udržiavanie kultúrnych a hospodárskych stykov s krajanmi žijúcimi v zahraničí, ale najmä so Slovenskou ligou v Amerike. Obe organizácie spájali veľmi podobné stanovy a organizačná štruktúra (ústredný výbor, zbory ako organizačné jednotky na nižšej úrovni, kongres), spolková symbolika (heslo *Za tú našu slovenčinu*, dvojkríž na trojvrší), oslovenie (brat, sestra), ako aj samotná osoba Ignáca Gessaya. Od roku 1924 začal vychádzať aj tlačový orgán spolku pod rovnakým názvom *Slovenská liga*.

Prvý zbor Slovenskej ligy na Slovensku bol založený 25. októbra 1920 v Bratislave a jeho predsedom sa stal Ignác Gessay. V nasledujúcich rokoch vzniklo na území Slovenska niekoľko stoviek miestnych zborov. V Stropkove bol založený v poradí

92. zbor Slovenskej ligy z iniciatívy notárskeho adjunkta Eugena Kubáňa 2. mája 1926. Predsedom spolku sa stal vtedajší okresný náčelník v Stropkove Rudolf Gallas, ktorý nastúpil do úradu 1. decembra 1925. Predsedníctvo tvorili: tajomník Gustáv Kolert, pokladník už spomínaný Eugen Kubáň, zapisovateľ Bohuš Lukeš a do dozorného výboru boli vymenovaní František Lacina, Ján Tomčák a František Svoboda. Ďalší členovia v počiatočnej fáze formovania spolku nie sú známi po mene. Predsedníctvo spolku tvorili úradníci štátnej správy, ktorí pochádzali zo stredného a západného Slovenska, prípadne z Čiech a Moravy. Na východnom Slovensku po vzniku Česko-slovenskej republiky (ČSR) totiž chýbala národne uvedomelá slovenská inteligencia, ktorá by mohla zaujať opustené miesta po úradníkoch lojálnych bývalému uhorskému štátu. Rudolf Gallas však nepôsobil v pozícii predsedu dlho. Ako okresný náčelník mal pravdepodobne dostatok služobných povinností, preto ho zakrátko vystriedal miestny učiteľ Arpád Meszlényi. Pochádzal síce z Margecian, no veľkú časť svojho života prežil v Stropkove. Po absolvovaní učiteľského ústavu v Košiciach krátko pôsobil v Nižnom Hrabovci a odtiaľ prišiel do Stropkova, kde sa stal učiteľom a neskôr správcom ľudovej školy. Školu zreorganizoval a udržiaval ju na vysokej úrovni. Paradoxne, ešte v roku 1904 získal cenu za vynikajúce rozširovanie maďarského jazyka, avšak po zmene pomerov zložil sľub vernosti ČSR a mohol pokračovať vo svojej činnosti. Nielen, že bol vnímaný ako výborný učiteľ, ešte v roku 1922 sa zapojil do dotazníkovej akcie Matice slovenskej venovanej zbieraniu nárečového materiálu a ako jediný človek zo Stropkova zaslal Matici ukážky nárečia zo Stropkova. Napriek svojim kvalitám ani on sa dlho vo svojej pozícii neudržel. K jeho skorému odchodu ho pravdepodobne prinútila dlhodobá choroba, ktorej v roku 1933 podľahol ako relatívne mladý 51-ročný človek. V pozícii predsedu spolku ho na istý čas opätovne nahradil okresný náčelník Rudolf Gallas. Zatiaľ posledným po mene známym predsedom spolku bol okresný náčelník Alexander Luštesek, s ktorým sa spája reorganizácia spolku v roku 1934.

Členská základňa 92. zboru Slovenskej ligy v Stropkove sa napriek počiatočným ťažkostiam rýchlo rozrástla. Medzi členmi, ktorí sú známi po mene, už v roku 1926 vystupujú Karol Vidlička, Ján Paňko a istý Lumtzer. Karol Vidlička pôsobil v Stropkove ako zámočník a Ján Paňko sa venoval stavebnému podnikaniu v Stropkove. Obaja aktívne vystupovali v spoločenskom živote Stropkova po celé medzivojnové obdobie. V ďalších mesiacoch sa členská základňa rozrástla o viacerých nových členov – boli nimi Flešar, Durkot, Krajník, Križovanský, Zamiška, Longauer, Guse či Hlavaj. Išlo už zväčša o ľudí priamo zo Stropkova, prípadne okolitých obcí. V spolku boli aj ženy. Mnohé z nich pôsobili ako učiteľky na miestnej ľudovej a meštianskej škole. Po mene je známa Emma Kövaryová, Elena Kusá, Jolana Protznerová a Tomčáková, zrejme manželka učiteľa Jána Tomčáka. Iste však v spolku pôsobili aj ďalšie ženy, ktoré sa vo všeobecnosti mimoriadne aktívne zapájali do spoločenského života mesta. Okrem spomenutých osôb zachovali sa nám aj ďalšie priezviská členov spolku, niekedy aj s krstným menom – Sedlatý, Šalaga, Linaj, Ficek, Protzner, Ján Rychnavský, Jozef Motyka, Ludevít Tóth, Juraj Andrejko, Jozef Rerko, Jaroslav Bystřický, Jakub Hercog, Ľudovít Jesenský, Vojtech Pántor, Róbert Vojtech, Jozef Juza a Alojz Srdínko. Členmi spolku boli určite ďalšie osoby, ktorých však nepoznáme po mene.

Častým problémom v menších mestách v medzivojnovom období boli chýbajúce priestory pre úrady a inštitúcie. Tento problém musela už na začiatku svojej činnosti vyriešiť aj Slovenská liga v Stropkove. Stropkovský podnikateľ Juraj Andrejko v polo-

ROČNÍK I.

FEBRUÁR 1924.

ČÍSLO 2.

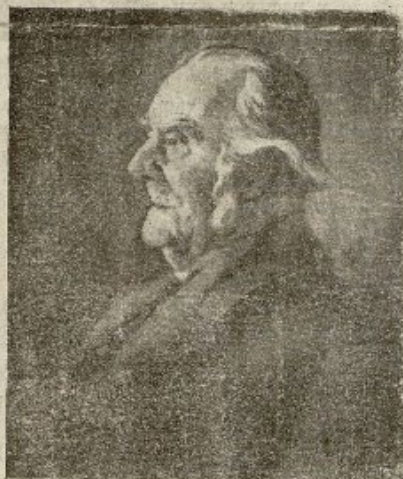
Dr. V. Brestenský:

Vedúca myšlienka.

V živote každého človeka vyniká jedna myšlienka, ktorá ho vedie. Len pri svetle takejto myšlienky, trojkráľovej hviezdy to nad púšťou nášho života, dôjdeme k cieľu.

Myšlienka, ktorá nás vedie, dávajúc smer nášmu počnaniu, je našim ideálom. I hovorí sa, že každý z nás musí mať nejaký ideál, ktorému je verný, ináč by zahrával s ním život, ako s odpadlým listom vietor. Len skrz ideále zaujíma človek v ľudskej spoločnosti svoje miesto, ba i spoločnosť sama udrží sa len vtedy, keď je poprespájaná jemnými, ale neroztržitelnými nitkami veľkých myšlienok, ako sú spravodnosť, láska k bližnému, národná samobytnosť a pod. Človek, ktorý nemá ideále, nemá ceny pre spoločenstvo, v ktorom žije; národ, ktorý nemá svojho vlastného prapore v boji o blaho

ľudstva, nemôže si činiť nároku na samostatné vedenie svojho osudu.

Dr. J. E. Holuby * 25./II. 1836 + 17./VI. 1924.
Maľoval St. Parkorab (Vid na str. 24.)

Avšak ideále sú rôznoraké, ako i život sám je rôznobarevný. Ideálov musí byť toľko, aby bol vyplnený románitý obsah ľudského života. Od dokonalého splnenia týchto ideálov závisí blaho nášho života. A boj za ideále je vlastne bojom za blaho vlastné, za blaho národa a ľudstva. Každý z nás musí mať nejaký ideál, jestli chce brať účasť v boji za všeobecné blaho.

A preto každý z nás snaží sa vybrať si jeden ideál, za ktorým ide, jeden smer, v ktorom chce slúžiť veľkému ideálu ľudstva.

Ideálom jedného je slúžiť Bohu a stane sa kňazom. Druhý chce slúžiť ideálu spravodnosti a pohlúži sa do štátnych a právnych vied. Tretí túži zmieriť fyzický ból svojich spolubližných

17

vici 20. rokov začal so stavbou hotela a reštaurácie na rohu hlavného námestia a menom stropkovského zboru požiadal ústredie Slovenskej ligy koncom roku 1926 o finančnú pomoc pri výstavbe s návrhom, aby 92. zbor takýmto spôsobom získal vhodné miestnosti pre svoju činnosť. Nie je jasné, či finančnú pomoc získal, avšak v nasledujúcom období sa už zbor stretával v hoteli Juraja Andrejku, ktorý mal nad dverami balkónika na prvom poschodí znak Slovenskej ligy v Stropkove. V týchto priestoroch sa potom odohrávala aj väčšina činnosti spolku.

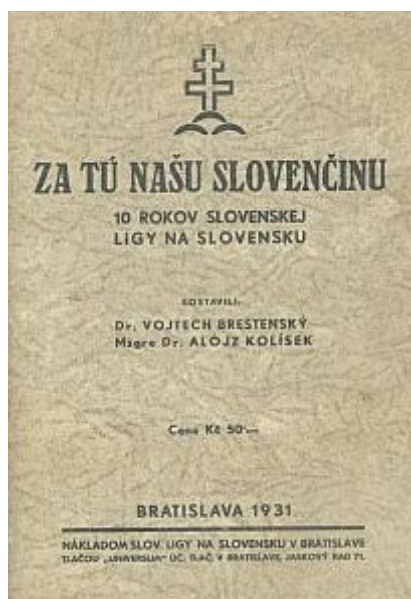
Hoci spolok vznikol 2. mája 1926, jeho činnosť sa naplno rozvinula až v jeseni toho istého roku. Prvoradé miesto v organizácii kultúrno-spoločenského života si získali verejné prednášky. Tie boli organizované pri príležitosti výročí významných udalostí. Koncom októbra si správca ľudovej školy Arpád Meszlényi pripravil prednášku venovanú výročiu vzniku ČSR. V zimnom období boli prednášky venované Vianociam a fašiangovým slávnostiam a v marci bola prednáška k narodeninám prezidenta Tomáša G. Masaryka. Viaceré prednášky boli o starostlivosti o dom, hospodárstvo a iných praktických témach, ktoré mali pomôcť v hmotnom a duchovnom pozdvihnutí ľudu. Niekoľkokrát boli zorganizované roľnícke kurzy, ktoré mali napomôcť ľudu k lepšiemu hospodáreniu v okrese závislom na poľnohospodárskej činnosti drobných roľníkov. Prednášky počas významných štátnych výročí ako deň slobody či narodeniny prezidenta boli súčasťou širších osláv, ktoré sa odohrávali vo väčších obciach a mestách. Ich súčasťou boli aj slávnostné omše, sprievody v centrách miest a obcí, divadelné vystúpenia, športové exhibície či školské aktivity. Slovenská liga sa vo väčšej či menšej miere zapájala do viacerých aktivít. Najmä rozvoj divadelného života v Stropkove bol výsledkom činnosti zboru, ktorý okrem prípravy divadelných predstavení finančne prispel na vyhotovenie divadelného javiska a tiež zakúpenie materiálu potrebného pre bábkové divadlo. To vo veľkej miere vyčerpalo skromné finančné prostriedky spolku, ktoré boli závislé od pravidelných členských príspevkov. Učiteľka Emma Kövaryová dvakrát mesačne odohrala s deťmi divadelné predstavenie. Zvláštne divadelné predstavenia sa nacvičovali pri príležitosti významných výročí a udalostí. Učiteľ Jozef Rerko, ale aj ďalší jeho kolegovia v inscenáciách aj pravidelne vystupovali. Divadelné predstavenia, rovnako ako plesy a tanečné zábavy sa odohrávali priamo v podniku Juraja Andrejku. V priestoroch vyhradených pre 92. zbor bola založená tiež knižnica, v ktorej okrem vtedajšej literatúry nechýbali ani svetové klasiky akou bol *Chrám matky božej v Paríži* od Victora Huga. Pri knižnici pôsobila čítareň, ktorá členom Slovenskej ligy, ale aj širšej verejnosti poskytovala prístup k dennej tlači. Dostupné boli noviny a časopisy ako *Slovenský východ*, *Slovenský Denník*, *Slovák*, *Šariš*, ale aj *Pražský spravodaj*, *Letem Světem* či *Průdy*. Noviny pravidelne objednával učiteľ Ján Rychnavský. Súčasťou výbavy čítárne boli aj spoločenské hry – šachy a domino. Činnosť stropkovského 92. zboru Slovenskej ligy bola skutočne pestrá a za tento výkon získala pochvalné slová od redakcie časopisu *Slovenská liga*.

Členovia spolku sa angažovali aj v iných organizáciách, ktoré začali vznikať najmä v druhej polovici 20. rokov a v 30. rokoch. Arpád Meszlényi, Ján Rychnavský a Jozef Rerko stáli pri vzniku Okresného osvetového zboru v Stropkove a dlhodobo v ňom pôsobili. Medzi najaktívnejšie spolky v Stropkove patrili spolok Československého Červeného kríža, ktorý sa popri charitatívnej činnosti venoval aj organizovaniu kultúrnych podujatí. Aj v tomto prípade stáli na čele organizácie členovia Slovenskej

ligy Rudolf Gallas a okresný lekár Vojtech Robert. V spolku sa angažovali učiteľky Jolana Protznerová či Etelka Reuterová, ale aj miestny rímskokatolícky farár František Inzinger. Veľký význam mala iniciatíva 92. zboru Slovenskej ligy na založenie miestneho odboru spolku slovenských žien – *Živena* priamo v Stropkove. Živena bola založená 29. novembra 1930 a zakrátko sa stala najaktívnejším a azda aj najpočetnejším kultúrnym spolkom v meste, ktorý sa spolupodieľal na organizovaní večierkov, divadelných predstavení či tanečných zábav. Členovia Slovenskej ligy sa tiež podieľali na organizácii stropkovského dobrovoľného hasičského zboru, v ktorom – medzi inými – pôsobili členovia ligy Jozef Jůza, Karol Vidlička, Vojtech Robert či Ján Paňko.

Úsilie 92. zboru Slovenskej ligy o posilnenie národnej identity sa prejavilo aj v organizácii tzv. Národného výboru, ktorý mal dohliadať na to, aby sa vo verejnom živote väčšmi uplatňoval slovenský jazyk. Výbor dohliadal na používanie slovenčiny na verejných nápisoch, úradoch, ale aj v domácom prostredí, kde sa ešte počas medzivojnového obdobia neraz uplatňovala maďarčina či čeština. Predsedom výboru bol už spomínaný okresný náčelník Rudolf Gallas, podpredsedom notár Jakub Herzog a členmi výboru všetci členovia Slovenskej ligy. Spolok sa angažoval aj v udržiavaní verejných priestranstiev. Ešte v máji 1928 bol založený fond na udržiavanie jubilejného parku na Hlavnej ulici, ktorý jestvuje dodnes a nedávno prešiel rekonštrukciou. Časť finančných prostriedkov mala byť odložená bokom a postupne rozšírená o príjmy z divadelných predstavení. Tieto finančné prostriedky mali byť potom využité na osadenie sochy prezidenta Tomáša G. Masaryka a Milana R. Štefánika. K tomu však nakoniec nedošlo, pravdepodobne kvôli nedostatku finančných prostriedkov. Miestna organizácia Slovenskej ligy v Stropkove koncom 20. rokov prišla s iniciatívou na opravu ľudovej školy v Stropkove, ale aj ľudovej školy v neďalekej Nižnej Oľšave. Chudobné obce severovýchodného Slovenska, najviac poškodené svetovou vojnou, totiž nemali vlastné finančné prostriedky na ich opravu. Finančné prostriedky v takom rozsahu nemal ani 92. zbor Slovenskej ligy, preto sa iniciatíva orientovala skôr na zhotovenie rezolúcií, ktoré boli zasielané úradom so žiadosťou o zvýšenie subvencie, prípadne pre udelenie finančnej pomoci pre vojnou zničené obce.

Činnosť 92. zboru Slovenskej ligy v Stropkove bola koncom 20. rokov skutočne plodná. Bohužiaľ, táto intenzívna činnosť vydržala približne do začiatku 30. rokov. V roku 1934 došlo k reorganizácii spolku po dlhšej nečinnosti. Reorganizácia súvisela s príchodom nového okresného náčelníka Alexandra Luštšeka, ktorý v Stropkove pôsobil približne päť rokov a vyznačoval sa výbornými výsledkami. Bohužiaľ, ani po tejto výraznejšej reorganizácii sa veľa nezmenilo a zbor postupne upadal. Oblastný sekretariát v Košiciach plánoval v roku 1936 reorganizovať z dôvodu nečinnosti zbory v Stropkove, Veľkej Ide a Pavlovciach nad Uhom, avšak nijaké ďalšie správy o činnosti 92. zboru

Brestenský, Kolísek – Za tú našu slovenčinu

v Stropkove po tomto roku sa nám nezachovali. Vzhľadom na to, že 2. decembra 1938 oslovilo ústredie Matice Slovenskej v Turčianskom Sv. Martine Štefana Tobiáša, odborného učiteľa v Stropkove, so žiadosťou o založenie miestnej organizácie Matice slovenskej, možno predpokladať, že Slovenská liga v Stropkove de facto zanikla, resp. v tomto období už nevyvíjala žiadnu činnosť. Príčiny postupného úpadku v činnosti spolku nie sú nateraz známe, možno však dedukovať celý rad problémov. V prvom rade to bola finančná situácia, keďže Stropkov bol hospodársky slabším územím bez železničného spojenia. Obec, ako aj okres celé medzivojnové obdobie súperili s nedostatkom financií, a keďže spolky boli závislé od členských príspevkov, vydržiavanie zboru sa stalo náročným. Zaiste k tomu prispela aj svetová hospodárska kríza v 30. rokoch. Druhým, nemenej dôležitým faktorom bolo personálne zloženie. Činnosť drvivej väčšiny organizácií bola priamo úmerná schopnostiam čelných predstaviteľov. Keďže vo vedúcich pozíciách zboru pôsobili najmä úradníci verejnej správy, ktorí sa v stropkovskom okrese často menili, dochádzalo aj ku kolísaniu intenzity v činnosti zboru v závislosti od toho, kto momentálne pôsobil v predsedníctve zboru. Nakoniec nemožno vynechať ani fakt, že v Stropkove v období od polovice 20. rokov vzniklo aj vďaka činnosti 92. zboru viacero všeobecne prospešných organizácií, ktorých členmi boli osoby činné v stropkovskom zbore Slovenskej ligy. Dochádzalo tak ku kumulovaniu viacerých funkcií, keď jedna a tá istá osoba bola súčasne členom viacerých spolkov, čo bolo zaiste duševne aj finančne vyčerpávajúce a úmerne s tým klesali možnosti členov aktívne pôsobiť v rámci spolku.

Aj napriek relatívne krátkej existencii 92. zboru Slovenskej ligy v Stropkove, zanechal spolok za sebou značné výsledky. Počnúc organizovaním zábav, vzdelávacích prednášok, cez zriadenie Živeny, vybudovanie scény pre divadlo, až po podporu slovenčiny vo verejnom priestore, vykonala stropkovská Slovenská liga značný kus práce na kultúrnom poli, ktorý sa stal predpokladom pre ďalší kultúrny rozvoj Stropkova a upevnil tak jeho slovenský charakter aj do budúcnosti.

Použité pramene:

Archívy

Archív Matice slovenskej, Martin, fond Miestny odbor Matice slovenskej

Dobová tlač

Slovenská liga roky 1926, 1927, 1928, 1930, 1931, 1933, 1934, 1936

Slovenské pohľady rok 1922

Šariš roky 1931, 1933, 1934, 1938

Literatúra

GEISSAY, I. *Krátke dejiny Slovenskej ligy na Slovensku*. Bratislava: Slovenská liga na Slovensku, 1926. 62 s.

LETZ, Róbert. *Dejiny Slovenskej ligy na Slovensku (1920 – 1948)*. Martin: Matica slovenská, 2000. 294 s.

BENČKO, Ján a kol. *Stropkov*. Monografia mesta. Martin: Vydavateľstvo Gradus, 1994. 320 s.

KÓNYA, Peter a kol. *Dejiny Stropkova*. Prešov: Vydavateľstvo Prešovskej univerzity, 2024. 622 s.